ชุดก้าวหน้า

ก้าวที่ ๓

ของ

พ.ต. ปิ่น มุทุกันต์

พ.อ. ตำเกิง อภิชาตบุตร

พิมพ์แจก

ในงานฌาปนกิจศพ

นายเป็ง ลิลิตธรรม

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๙

ชุดก้าวหน้า

ก้าวที่ ๓

ของ

พ.ต. ปิ่น มุทกันต์

พ.อ. ตำเกิง อภิชาตบุตร

พิมพ์แจก

ในงานฌาปนกิจศพ

นายเป๊ง ลิลิตธรรม

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๙

คำอุทิศ

พฤศภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส

บิดาของคุณทรงลิลิตธรรม เมื่อครั้งท่านยังมีชีวิตอยู่ ได้เคยให้ความเมตตากรุณาแต่ทั้งบิดาของข้าพเจ้าและตัวข้าพเจ้าเองมาตั้งแต่เด็ก ๆ ข้าพเจ้ายังระลึกถึงพระคุณและความดีของท่านอยู่เสมอ ความดีของท่านประดับโลกอยู่แล้ว

ข้าพเจ้าชอบบทความที่ พ.ต. บิน มุทุกันต์ เขียนและบรรยาย เวลาท่านผู้นี้เข้าห้องสอนนายทหารนักเรียน ข้าพเจ้าพยายามเข้าไปฟังด้วยเสมอ เพราะได้ทั้งความรู้และได้ทั้งวิธีสอน จึงได้ขออนุญาตพิมพ์เรื่อง "ชุดก้าวหน้า" เพื่อความก้าวหน้าของเราผู้

ยังอยู่ทุกคน

ขอผลานิสงส์จงยังให้ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วนี้สำเร็จประโยชน์อันควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ จงทุกประการเทอญ.

พ.อ. ดำเกิง อภิชาตบุตร

โรงเรียนพลาธิการทหารบก พระนคร

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๙

ชุดก้าวหน้า

[ก้าวที่ ๓]

๑

คนนอกแบบ

แบบ เห็นจะเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว เช่นอย่างแบบตุ๊กตา ช่างปั้นตุ๊กตาเขาจะทำตุ๊กตารูปอะไร เขาก็จะสร้างแบบขึ้นเป็นรูปสิ่งนั้น สมมติว่าจะทำตุ๊กตารูป

กระต่ายเขาก็ทำแบบรูปกระต่ายไว้ คือขุดไม้หรือเหล็กให้เป็นโพลงรูปกระต่าย เสร็จแล้วเอาปูนปลาสเตอร์อัดเข้าไปในแบบนั้น ปูนที่เข้าไปในแบบก็อัดตัวเข้าเป็นรูปกระต่าย แล้วก็แกะเอาไปขาย ได้ราคาดีกว่าตอนที่ยังเป็นปูน ก่อนเข้าแบบ ส่วนเศษปูนที่ไม่ยอมเข้าแบบ ลอดไม้ลอดมือออกไปนอกแบบเสีย ขายไม่ได้ไม่มีราคา เขากวาดใส่บุ้งกี๋เอาไปเททิ้ง !

เคยได้ยินช่างปั้นเขาว่า วิธีทำแบบค่างคกพิสดารกว่าเพื่อน นี่ว่าตามเขาว่า เขาจับเอาค่างคกเป็น ๆ มาแล้วก็เอาบุหรี่ฉุน ๆ จำพวกสักกะสะพานโพธิ์ให้มันสูบสักครู่หนึ่ง มันจะเมาตัวแข็ง ช่างก็รีบเอาปูนซีเมนต์ที่ผสมไว้พอหมาด ๆ หรือปูนปลาสเตอร์ก็ได้ เอาหุ้มตัวค่างคกตัวนั้น พอกให้หนาพอสมควร พอปูนหมาดสักหน่อย แล้วก็เอาสังกะสีบาง ๆ ผ่าปูนออกเป็นสองฝา ข้างในที่ตัวค่างคกอยู่จะกลายเป็นโพลงเหมือนกับตัวค่างคก ส่วนค่างคกตัวนั้นพอถูกความเย็นเข้า

ก็จะสร่างเมา เต้นหยก ๆ ไปเที่ยวจับกินแมลงเม่าต่อไป เขาว่าอย่างนี้ ข้าพเจ้าซักถามเขาดูแล้วว่าคางคกตัวที่เอามันมาสูบบุหรี่นั้น ไม่ตายแน่หรือ ? เขาว่าไม่แน่ บางทีก็ไม่พื้น แต่เพราะค่าที่อยากได้แบยก็จำต้องทำ นี่เอามาเล่าให้ฟังว่า แบบบางแบบต้องเสี่ยงบาป ไปทำกันถึงขอบนรกก็มี.

พระพุทธรูปที่เรากราบไหว้บูชากันอยู่ทั่วไป ก็มีแบบเหมือนกัน ถ้าไม่เข้าแบบก็ไม่เป็นองค์พระ เวลาเขาจะหล่อพระเขาเอาแบบตั้งไว้ แต่แบบพระขนาดใหญ่เขาเรียกว่าหุ่นเป็นส่วนมาก เพราะเป็นแบบสองชั้น พอเตรียมแบบเสร็จแล้วก็เอาเศษทองเหลืองทองแดง จำพวกกะทะแตกทัพพีหักและโลหะเศษ ๆ เหลือ ๆ อื่น ๆ เอาเผาไฟให้ละลาย แล้วเทลงไปในแบบ ทองที่เข้าในแบบก็เกาะตัวเข้าเป็นองค์พระ แล้วคนก็เอาไปตั้งไว้บูชา กราบเช้ากราบเย็น ส่วนพวกทองที่กระเด็นออกนอกแบบ ฐานะของมันไม่มีอะไรดีขึ้น

คงเป็นเศษทอง ไม่มีใครเอาไปตั้งไว้บูชา อย่างดีก็กวาดใส่เข่งเอาไปรวมไว้มุมใดมุมหนึ่ง เพื่อรอการเข้าแบบครั้งต่อไป

นี่แหละเรื่องของแบบ แบบทำให้ปูนผสมน้ำกลายเป็นตุ๊กตาที่สวยงาม ใครเห็นใครรัก ขายก็ได้ราคา แบบทำให้ขันแตกทัพพีหักกลายเป็นองค์พระน่าเลื่อมใส ใคร ๆ ก็เต็มใจกราบไหว้บูชา แบบสำคัญอย่างนี้ แล้วปูนหรือทองที่เข้าแบบก็ดีอย่างนี้ การเข้าแบบคือการเปลี่ยนฐานะของตนเองให้สูงขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ เสียแต่พวกกระเด็นออกนอกแบบ ไม่มีอะไรดีขึ้นกว่าเดิม ดูจะทรุดต่ำลงไปอีกด้วยซ้ำ คิด ๆ ก็น่าสงสาร คิด ๆ ก็สมน้ำหน้า เลยไม่อยากคิด

คนเราเกิดมาเป็นคนกับเขาชาตินี้ก็มีฐานะเหมือนกับปูนผสมน้ำ หรือเท่ากับน้ำทองที่เผาละลายแล้วเท่านั้นเอง ถ้ายังไม่เข้าแบบ ก็ยังไม่เป็นรูปเป็นร่าง

มักจะขาด ๆ เกิน ๆ, ที่ว่าขาด คือขาดความสำคัญสองความ คือ *ความเรียบร้อยกับความเหมาะสม* คนที่ขาดความสำคัญสองความนี้ เขาเรียกว่า "*คนไม่ได้ความ*" นี่ข้างขาด, ส่วนที่ว่าเกินนั้น คือเกินดีเกินงาม ทำอะไรเกินดีเกินงาม ก็ใช้ไม่ได้ เพราะถ้าเกินดีไปแล้วก็เป็นไม่ดี เกินงามไปแล้วก็เป็นไม่งาม คนที่ยังไม่เข้าแบบก็อยู่ในสภาพขาด ๆ เกิน ๆ อย่างที่ว่านี้

เพราะฉะนั้นในสังคมมนุษย์เขาจึงต้องมีแบบเอาไว้เป็นแบบ ๆ แต่แบบคนนั้นเรียกหลายอย่าง เรียกว่าระเบียบก็ได้ เรียกว่าวินัยก็ได้ เรียกว่าศีลธรรมก็ได้ เรียกว่าวัฒนธรรมก็ได้ เรียกว่ากติกาก็ได้ คำเรียกอื่นๆ อีกก็ยังมี แล้วแต่ท่านจะบัญญัติเรียกให้เหมาะสม แต่จะเรียกอย่างไรก็ตาม รวมความแล้วก็คือ "*แบบ*" นั่นเอง บางทีเราพูดต่อกันว่า ระเบียบแบบแผนอย่างนี้ก็มี

แบบคนมีหลายแบบ แบบทหารมี แบบตำรวจมี

แบบครูมี แบบนักเรียนมี แบบผัวมี แบบเมียมี แบบพระมี แบบสามเณรมี และยังมีแบบอื่น ๆ อีกมากมาย รวมความว่ามีแบบไว้ให้เลือกอย่างพอใจทีเดียวทีนี้เราจะเป็นอะไรก็ต้องเข้าไปในแบบนั้น เช่นจะเป็นทหาร ก็ต้องเข้าแบบทหาร จะเป็นตำรวจก็ต้องเข้าแบบตำรวจ จะเป็นครูก็ต้องเข้าแบบครู จะเป็นนักเรียนก็ต้องเข้าแบบนักเรียน คือจะเป็นอะไรก็ต้องเข้าแบบนั้น ข้อสำคัญอย่าลืมว่า *คนที่ใช้ได้ดูได้เฉพาะคนที่เข้าแบบเท่านั้น ส่วนพวกที่กระเด็นออกนอกแบบตกไปเป็นพวกขาด ๆ เกิน ๆ ดูก็ไม่ได้ ใช้ก็ไม่ดี*

คนเรานี้มักจะคิดผิดอยู่อย่างหนึ่ง คืออยากให้คนทั้งหลายเขารัก อยากให้เขาเคารพ อยากให้เขานับถือ แต่ตัวเองไม่ชอบเข้าแบบ อยากจะทำตัวเป็น *คนนอกแบบ* คือทำอะไรตามอำเภอใจ ซึ่งเป็นการฆ่าตัวเองทำลายตัวเอง โดยไม่รู้ตัว เพราะลงเป็นคนนอกแบบแล้ว จะไปร่ำร้องเอาความรักและความเคารพนับถือจาก

ชาวบ้านได้อย่างไร เหมือนปูนที่ไม่เข้าแบบ แต่อยาก ให้เขาเห็นว่าตัวเป็นตุ๊กตาน่ารัก ทองไม่เข้าแบบ แต่ อยากให้เขาเห็นว่าตัวเป็นองค์พระ จะเป็นไปได้หรือ ? คิดดูเองก็รู้

เกิดมาเป็นคนแล้ว ควรจะเลือกเข้าอยู่แบบใดแบบหนึ่งให้ได้ ถึงการเข้าไปอยู่ในแบบจะทำให้รู้สึกอึดอัดบ้างก็ต้องทนเอา จะได้เป็นคนมีค่าตัว ถ้าเกิดมาแล้วแบบไหนก็ไม่เข้าบำเพ็ญตัวเป็นคนนอกแบบ มัวคิดว่าตัวเก่งและเป็นคนโก้เก๋ ผลที่สุดถูกส่งไปเข้า "แบบพิเศษ" ของกรมราชทัณฑ์ ก็ยิ่งจะลำบากใหญ่.

อย่างไรก็ดี ผู้รักที่จะปรับปรุงตัวให้เข้าแบบ ก็จะต้องระลึกไว้เสมอว่า ในโลกนี้มีแบบอยู่สองชั้น คือ

แบบจำเพาะกับแบบรวม แบบจำเพาะได้แก่แบบเฉพาะตัว หมายความว่าใครเป็นอะไร ก็ทำตัวให้เข้าแบบอย่างนั้นจริง ๆ ตามที่ว่ามาแล้ว ส่วนแบบรวมนั้นคือแบบของหมู่ คนหมู่หนึ่ง ๆ เขาก็มีแบบของหมู่ไว้ ใครเข้าไปในหมู่นั้นต้องปรับปรุงตัวเองให้เข้าแบบ เมื่อไปเข้าโรงเรียน ก็จะต้องอยู่ในแบบของโรงเรียน ออกจากโรงเรียนไปเข้ามหาวิทยาลัย ก็ต้องอยู่ในแบบของมหาวิทยาลัย ออกจากมหาวิทยาลัยไปเป็นทหาร ก็จะต้องอยู่ในแบบของทหาร ออกจากทหารไปบวชเป็นพระ ก็จะต้องอยู่ในแบบของพระ ข้อสำคัญอย่าเป็นคนขวางแบบ จะทำให้เกิดความเสื่อมเสีย ทั้งแก่ตนเองทั้งแก่หมู่ คิดดูตัวหนังสือแต่ละตัวที่ท่านกำลังมองอยู่เดี๋ยวนี้ก็แล้วกัน ตัวหนังสือแต่ละตัว ก็มีแบบจำเพาะตัวหนึ่ง ๆ ไว้ทุกตัว ก. ไก่ เขียนแบบนี้ ข. ไข่ เขียนแบบนี้ ตัวอื่น ๆ ก็มีแบบไว้เป็นแบบ ๆ เวลาเขียนก็ต้องเขียนให้ถูกแบบ นี่ชั้นหนึ่ง เรียกว่าทำให้ถูก

แบบจำเพาะ ที่นี้เวลาเราเอาตัวหนังสือเหล่านี้ไปเขียนรวมกันเป็นประโยค เราก็จะต้องให้ตัวหนังสือแต่ละตัวอยู่ให้ถูกที่ถูกทาง ตัวใดควรจะอยู่หน้าเขียนไว้หน้า ตัวใดควรจะอยู่หลังเขียนไว้หลัง ทำอย่างนี้จึงจะอ่านได้ความ ทั้งยังต้องเว้นช่องว่างวรรคตอนตลอดจนขนาดของแต่ละตัวให้พอเหมาะอีกด้วย ไม่ใช่ว่าเขียนให้เป็นตัวหนังสือแล้วจะใส่ไว้ตรงไหนก็ได้ ไม่ใช่อย่างนั้น ถ้าตัวใดใส่ไว้ผิดที่ทำให้ความเสีย ไป ๆ เขาก็ขีดฆ่าออก

แบบของคนก็มีอยู่สองชั้น เหมือนกับแบบตัวหนังสือนั่นแหละ คนที่หวังความก้าวหน้าจะต้องทำตัวให้เข้าแบบทั้งสองชั้นให้ได้ ถ้าตัวเข้าแบบนี้ไม่ได้ ก็รีบหนีไปหาเข้าแบบอื่น อย่าทำตัวเป็นคนขวางแบบ

คนบางคนทำตัวเป็นคนเคร่งแบบ อย่างที่เราพูดกันทั่วไปว่า " คนเจ้าระเบียบ " แต่มีอยู่ไม่น้อยที่เข้าแบบชั้นเดียว คือใส่ใจแต่แบบจำเพาะตัว ไม่ได้ใส่ใจกับ

แบบส่วนรวม เลยกลายเป็นคนเสีย เข้าไปในสังคมที่เขามีแบบส่วนรวม ก็ไม่ปรับปรุงตัวให้มันเข้าแบบเขา

บางทีก็เบ่งโตจนแบบเขาร้าว จนกระทั่งแบบแตก เสียแบบไปเลยก็มี ทำอย่างนั้นผิด แต่ตัวเองมักจะนึกเอาเองว่าโก้ว่าเก่งเสียเต็มที ก็แบบมันแตกแล้วจะเก่งอย่างไร เก่งก็เก่งนอกแบบอย่างนั้นเอง เอาดีอะไรไม่ได้ พอที่จะเป็นรูปเทวดา ก็อาจกลายเป็นรูปยักษ์รูปผีไปก็ได้

ไหน ๆ ก็ก้าวมาถึงขั้นนี้แล้ว ลองเอาตัวเราเองสอบกับแบบดูเสียทีก็ดีเหมือนกัน จะได้ตัดที่เกิน และเติมที่ขาด ให้เป็นคนได้แบบเสียที

๒

สมานัตตตา

สมานัตตตา แปลอย่างนักเรียนว่า ความเป็นผู้มีตนเสมอ ถือเอาความในทางปฏิบัติว่า *ความวางตัวสม* เป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่ง ที่ผู้มุ่งหวังความก้าวหน้าจะขาดเสียมิได้

ที่ว่าวางตัวสมนั้น พูดสั้น ๆ คือทำตัวให้สมกับที่ตัวเป็น วันไหนว่าง ๆ ลองหยิบกระดาษมาสักแผ่นหนึ่งกับดินสอหรือปากกาก็ได้ แล้วก็ลองนึกสำรวจดูตัวเองว่าเวลานี้เราเป็นอะไรบ้าง นึกได้ก็เขียนลงใส่กระดาษไว้ เช่นว่า เราเป็นลูกของคนนั้น (นี่ฐานะ

เราเป็นลูก) เราเป็นพ่อแม่ของเด็กเหล่านั้น (นี่ฐานะเราเป็นพ่อแม่) เราเป็นน้องคนนี้ เป็นพี่คนนั้น เป็นศิษย์อาจารย์โน้น เป็นครูของคนเหล่านั้น นึกไปเขียนไป เวลานี้เราเป็นอะไรอยู่ตั้งหลายอย่าง แทบจะจำไม่ได้หมด แต่ถ้ารักความก้าวหน้า ก็ต้องพยายามคิด นี่แหละแบบฝึกหัดเพื่อความก้าวหน้า เป็นแบบที่ง่าย แต่ได้ผลแน่นอนนอกจากที่ว่ามาแล้วเราก็ยังเป็นอะไร ๆ อยู่อีกมากทีเดียว เป็นลุง เป็นป้า เป็นญาติ เป็นเพื่อน เป็นผัว เป็นเมีย เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นผู้บังคับบัญชา เป็นลูกจ้าง เป็นนายจ้าง และ ฯลฯ คิดต่อไปเอาเองก็แล้วกัน

เพียงแต่รู้ตัวว่า ขณะนี้เราเป็นอะไร เท่านี้ก็เป็นการปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นไม่น้อย คนที่ริทำอะไรเสีย ๆ ก็เริ่มเสียกันตรงนี้แหละ คือเริ่มด้วยไม่รู้ความจริงของตนเองว่า ตัวเป็นอะไร หรือรู้ แต่รู้ผิด รู้ไม่ตรงกับความจริง ตัวเป็นเพียงนี้ แต่เข้าใจว่าเป็น

เพียงนั้น หรือเป็นอย่างนี้ แต่คิดว่าเป็นอย่างนั้น เช่น เป็นลูกจ้างเขานาน ๆ เข้า ชักจะเผลอตัว คิดว่าตัวเป็นลูกเขาจริง ๆ ขับรถให้นายนั่งบ่อย ๆ ชักลืมตัว คิดว่าตัวก็เป็นผู้มีอำนาจพอ ๆ กับนาย ตัวเป็นศิษย์เขา พอมีความรู้มากเข้าหน่อย กลับคิดทนงตัว ว่าตัวเองเป็นผู้คอยตักเตือนสั่งสอนครู เรื่องของคนไม่รู้จักตัวเอง มีอันจะคิดไปได้หลายอย่าง

คนที่ตกอยู่ในความมืด ถ้ามืดขนาดมองไม่เห็นคนอื่น ก็นับว่ามืดมัว แต่ถ้าลงได้มองดูตัวเองก็ไม่เห็นด้วย ก็จัดว่ามืดมิด เป็นที่สุดของความมืด ที่ว่านี้มืดนอก เรื่องของมืดในคือใจมืดก็เหมือนกัน แต่ใจมืดเรียกว่าโง่ *คนโง่ขนาดไม่รู้ว่าใครเป็นใครก็ยังไม่สู้กระไรนักหนา เพราะนั่นเรื่องของคนอื่น แต่ถ้าโง่จนไม่รู้ว่าตัวเองเป็นใคร ก็นับว่าเป็นยอดเป็นจอมของคนโง่* วิธีดูความมืด กับวิธีดูความโง่ ใช้วิธีคล้ายกัน คือต้องดูที่ตัวเองเป็นหลัก

ถ้าใครรู้สึกตัวว่าชักจะมีอาการเคลิบเคลิ้ม ลืมตัว หรือไม่ค่อยจะรู้ว่าตัวเป็นอะไรแน่ อย่างที่ว่ามาแล้ว อย่าได้นอนใจเป็นอันขาด ระวังชะตาจะเสีย ต้องรีบแก้ไขอย่างน้อยที่สุดก็ให้รู้ว่าตัวเองเป็นอะไรไว้ก่อน

เพียงแต่รู้ตัวว่าตัวเป็นอะไร เท่านี้ก็สำเร็จเป็นธรรมะขึ้นในใจข้อหนึ่งแล้ว คือข้อ " อัตตัญญุตา " ความเป็นคนรู้จักตัวเอง เป็นธรรมะข้อหนึ่งในสัปปุริสธรรม ๗ ข้อ คนที่มีสัปปุริสธรรมอย่างนี้เรียกว่าเป็นคนดี แต่เป็น*คนดีชั้นรู้ตัวเอง* ขั้นต่อไปก็เพิ่มลักษณะสำคัญขึ้นในตัวอีกชั้นหนึ่ง คือ ชั้น " สมานัตตตา " ซึ่งจะว่าในบทนี้ วิธีทำก็ไม่ยาก คือพยายามวางตัวให้สมกับที่ตัวเป็นเท่านั้นเอง ในฐานะเราเป็นลูก ก็วางตัวให้สมเป็นลูก ในฐานะเราเป็นพ่อ ก็วางตัวให้สมเป็นพ่อ ในฐานะเราเป็นแม่ ก็วางตัวให้สมเป็นแม่ เป็นผัววางตัวให้สมเป็นผัว เป็นเมียวางตัวให้สมเป็นเมีย เป็นศิษย์วางตัวให้สมเป็นศิษย์

เป็นครูวางตัวให้สมเป็นครู เป็นอย่างไรก็วางตัวให้สมกับที่เป็นจึงจะใช้ได้ และเป็นอันได้ปลูกฝังบุคคลิกลักษณะขึ้นไว้ในตัวอย่างหนึ่งคือ สมานัตตา

บางท่านอาจสงสัยว่า คนที่ประพฤติไม่ดีอยู่แล้ว ถ้ายังจะวางตัวให้สมกับที่ตัวเป็นอยู่อีก จะมิไปกันใหญ่หรือ เช่นคนที่เป็นโจร หรือเป็นผู้ร้ายอ้ายเสือ ถ้าจะวางตัวให้สมเป็นโจรเป็นเสือ มิต้องตั้งหน้าทำการขะโมยปล้นฆ่าคนให้หนักขึ้นไปอีกหรือ และถ้าทำอย่างนั้นจะเป็นอันตั้งอยู่ในธรรมะข้อ “ สมานัตตา ” หรือไม่? ตอบว่าไม่ได้ ถ้ายิ่งทำการปล้นฆ่าหนักมือเข้าเท่าไร ก็ยิ่งห่างจากธรรมะข้อนี้เท่านั้น ยิ่งทำความผิด สมานัตตาก็ยิ่งดับสูญ เพราะอะไร? เพราะว่าการกระทำนั้นไม่สมกับที่เขาเป็น คืออย่างนี้ คนเราทุกคนมีความเป็นที่เป็นหลักใหญ่อยู่อย่างหนึ่ง ที่จะลบล้างเสียมิได้ คือ “ *ความเป็นคน* ” ๆ นี้เป็นที่รองรับความเป็นทั้งปวงที่เราเป็นอยู่ทุกวันนี้ ความเป็นลูก

เป็นพ่อ เป็นผัวเป็นเมีย ตลอดจนความเป็นจ้าวเป็นนาย และใครจะเป็นอะไรอีกกี่ร้อยกี่พันเป็นก็ตาม ตั้งอยู่บนความเป็นคนทั้งนั้น เพราะเป็นคน จึงได้เป็นสิ่งเหล่านั้น ถ้าเป็นไก่เป็นหมูเป็นแมว ก็เป็นสิ่งที่ว่านั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นในการวางตัวให้สมกับที่ตัวเป็นนั้น ข้อแรกที่สุดก็คือต้องวางตัวให้สมกับที่ตัวเป็นคนไว้ก่อน ทีนี้คนที่ประพฤติเป็นผู้ร้ายอ้ายเสือนั้น เป็นการวางตัวผิดมาแล้ว คือวางตัวไม่สมกับที่ตัวเป็นคนแต่เกิดไปสมกับเป็นเสือ ที่ชาวบ้านเขาเรียกพวกผู้ร้ายว่าเสือนั่นเสือนี่ก็เป็นการประจานอยู่ในตัวแล้วว่า คน ๆ นั้นตัวเป็นคนแต่วางตัวผิด จนไปสมกับพวกอื่น เพราะฉะนั้นแม้ว่าคนที่ถูกประจานว่าอ้ายเสือนั้น จะเพิ่มความโหดร้ายขึ้นอีกเท่าไร ๆ ก็ยิ่งเป็นการเสียสมานัตตตาหนักขึ้นเท่านั้น คือยิ่งทำก็ยิ่งไม่สม

ขอแวะตรงนี้หน่อย พูดเรื่องสมานัตตตาแล้วก็อยากพูดเรื่อง "*สมภาพ*" บ้าง เพราะเป็นธรรมะงบเดียว

กัน บางคน ขอโทษเถอะ โดยมากพวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ มักจะเข้าใจความหมายของ "*สมภาพ*" ไขว้เขวอยู่ คือเข้าใจว่า สมภาพเป็นของใหม่ คนไทยเราเพิ่งจะได้สมภาพมาเมื่อเปลี่ยนการปกครองนี่เอง และก็มีอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน ที่เข้าใจว่าเราเอาแบบ "*สมภาพ*" มาจากฝรั่ง เดิมจริง ๆ ไทยเราไม่มี แล้วก็เลยตีความหมายของสมภาพว่า ได้แก่การ**ตีเสมอ** หมายความว่า คนทุกคนเสมอกันหมด ไม่มีผู้ใหญ่ผู้น้อย หน้าไหนก็เดินกระแทกไหล่กันได้ ตั้งแต่ภารโรงถึงอธิบดี ถ้าใครมัวก้ม ๆ หมอบ ๆ ก็เรียกว่าเป็นคนไม่ทันสมัย พอเกิดความเข้าใจอย่างนี้เข้ามาก ๆ เหตุการณ์ก็ชักไม่น่าดู บางทีถึงกับดูไม่ได้เอาจริง ๆ ก็มี เป็นต้นว่า ผู้น้อยขาดสัมมาคารวะในผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ไม่วางตัวให้สมกับเป็นที่เคารพนับถือของผู้น้อย ลูกวัดงัดข้อกับสมภาร ครูบาอาจารย์ถูกลูกศิษย์ลงโทษไล่ออกจากโรงเรียน ผู้หลักผู้ใหญ่

ซึ่งรับผิดชอบกอบกู้บ้านเมืองไว้ ก็ถูกฉุดลงมาโขกสับด่าว่าเสีย ๆ หาย ๆ เรื่องเหล่านี้ไม่ใช่ความผิดของใคร แต่เป็นความผิดของ "*ความไม่รู้*" เพราะถ้ารู้เสียแล้วก็คงไม่ทำอย่างนั้น

ความจริง "*สมภาพ*" ไม่ใช่ของใหม่ พระพุทธเจ้าท่านสั่งสอนมา เป็นเวลา ๒,๕๐๐ ปีเศษแล้ว จะว่าใหม่อย่างไร ตัวเราเองสิเกิดใหม่แล้วไปเอาของเก่าท่านมาใช้ผิด ๆ ถูก ๆ บรรดา "*ต้นตระกูลไทย*" ของเรา ท่านก็ปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัด ตั้งแต่ตั้งชาติไทยแล้ว แผ่นดินไทยที่เราอาศัยอยู่ทุกวันนี้แหละเป็นพยานแห่งสมภาพของท่าน เพราะว่า สมภาพ กับสมานัตตตา ก็พวกเดียวกัน ที่ว่ารัฐธรรมนูญให้ "*สมภาพ*" แก่เรา ก็คือเปิดสิทธิให้เราได้วางตัวให้สมกับที่ตัวเป็นนั่นเอง

พวกคนที่แสดงลิเกละคร ซึ่งแสดงได้ดีมีชื่อเสียงถึงกับคนแย่งกันซื้อตั๋วเข้าไปดู ก็เพราะตัวแสดงแต่ละ

ตัวเขาแสดงท่าทางสมกับหน้าที่ที่ผู้กำกับมอบให้เขาแสดง ใครเป็นตัวพระ ตัวนาง ตัวหัวหน้า ตัวลูกจ๊อก ก็ต้องแสดงให้สมกับที่ตัวเป็น อย่างนี้จึงจะเรียกว่าแสดงเป็นและน่าดู ถึงละครนอกโรงคือที่เราเป็น ๆ กันอยู่ทุกวันนี้ก็เหมือนกัน จะต้องวางตัวให้เหมาะให้สมกับที่ตัวเป็นจึงจะใช้ได้

การวางตัวนั้น จะต้องไม่ให้สูงเกินไป คือแสดงอาการเย่อหยิ่งจองหองดูหมิ่นคนอื่น เห็นคนอื่นเป็นคนต่ำต้อยจนคบหาสมาคมไม่ลง โบราณท่านย่อมว่า "*ไม้สูงเกินต้นมักจะโค่นเพราะลมบน คนสูงเกินคนมักจะทนอยู่ไม่ได้*" วางตัวสูงเกินไปก็ไม่มีใครเขาอยากคบ ไม่มีใครอยากสนับสนุน แต่วางตัวต่ำเกินไป เป็นอย่างหญ้ากลางสนาม หมาก็ขี้รด แมวก็ขี้รด ใช้ไม่ได้อีกเหมือนกัน เช่นคนบางคนชอบปล่อยตัวตามยถากรรม ไม่นำพากับระเบียบวินัย ชาวบ้านชาวเมืองเขามีศีลธรรมวัฒนธรรมสูงขึ้นเพียงไร ก็ไม่รับรู้ ทำทีว่าตัวเป็นคนปลงตก ใครจะดูถูกดูแคลน

อย่างไรก็ช่าง อย่างนี้ก็มีแต่คนรังเกียจ ใครเขาจะคิดสนับสนุนเป็นไม่มีแล้ว ตกลงว่า ทั้งคนสูงเกิน ทั้งคนต่ำเกิน เสียด้วยกันทั้งสอง

อยากจะขอให้ท่านผู้อ่านระลึกถึงข้อความในหนังสือ "*กลวิธีแก้ทุกข์*"[๑] อีกครั้ง แต่ข้าพเจ้าคิดว่าส่วนมากของท่านที่ได้รับแจกหนังสือนี้ อาจยังไม่ได้อ่านหนังสือนั้น จึงขอเอาความมาพูดซ้ำอีกที เพราะเป็นเรื่องประเภทเดียวกัน คือเรื่องการวางตัว ในที่นั้นข้าพเจ้าว่าไว้ว่า --- การยกตัวเอง เพราะอยากให้คนอื่นเห็นว่าตัวเก่ง จะได้มีหน้ามีตา เป็นการกระทำที่ถือว่าไม่ดีอย่างหนึ่ง ท่านเปรียบว่าเหมือน *กลองดังเอง* คือกลองที่เราตีนะ จะเป็นกลองวัดหรือกลองลิเกก็ตาม เราเอามันแขวนไว้ ธรรมดากลองดีถ้าไม่มีใครตี มันต้องอยู่นิ่ง ๆ ดังเองไม่ได้, ทีนี้ถ้ากลองใบใด ไม่มีใครตีเลย มันเกิดดังตูม ๆ ขึ้นเอง เขาเรียกว่า *กลองจัญไร!* เอาไว้ในบ้านเมืองไม่ได้ จะทำให้บ้านเมือง

---

๑. หนังสือเรื่อง กลวิธีแก้ทุกข์ของ พ.ต. ปิ่น มุทุกันต์ หน้า ๒๒๖

เกิดยุคเข็ญเดือดร้อน กลองอย่างนี้ต้องเอามาสับเป็นชิ้น ๆ แล้วเอาใส่ไฟ เผาให้หมด เสร็จแล้วกวาดเอาขี้เถ้าไปล่องน้ำเสีย แม้แต่ดินตรงที่เผาก็ต้องขุดกว้าง ๒ ศอก ยาว ๒ ศอก โกยเอามูลดินไปล่องน้ำเสียด้วย แล้วก็ซัดน้ำด้วยน้ำมนต์ธรณีสารให้หายเสนียดบ้านเสนียดเมือง เรื่องของกลองดังเองมันไม่ดีจริง ๆ ที่นี้กลองใบใด มีคนตีแล้วตีเท่าไร ๆ ก็ไม่ดังสักทีจัญไรอีกเหมือนกัน ! แล้วก็ต้องทำพิธีปัดเสนียด เช่นเดียวกับกลองดังเองเหมือนกัน

กลองดี ไม่มีใครตีมันต้องอยู่นิ่ง ๆ มีแต่รักษาสมรรถภาพไว้ในตัว คือพร้อมที่จะดังได้ทันที เมื่อถึงคราวถูกตี พอฆ้อนกระทบปั๊บ ก็ส่งเสียงตูมขึ้นทันที คนดีก็เหมือนกลองดี ต้องสั่งสมความดีใส่ตัวไว้ แต่ถ้ายังไม่มีใครยกให้ ก็เฉยไว้ *อย่ายกตัวเอง ประเดี๋ยวจะเป็นคนจัญไร !* ครั้นถึงคราวที่เขายก ก็ทำตัวให้สมกับที่เขายก หมายความว่า เมื่อมีคนตี

แล้วเราก็ตั้ง ตั้งให้สมกับที่เขาตี เช่นเขาแต่งตั้งให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ มอบหมายให้ทำโน่นทำนี่ ตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนัน เป็นนายอำเภอ เป็นครู เป็นทหาร เป็นตำรวจ เป็นผู้แทนฯ จนกระทั่งถึงเป็นรัฐมนตรี นี่เรียกว่าถูกเขาตีแล้ว ไม่อยากตั้งมันก็ต้องตั้ง

บ้านเมืองที่มันยุ่ง ก็เพราะเรื่องคน "ตั้งเอง" นี่แหละ คือว่า ตัวไม่โต แล้วก็ทำเป็นโต ตัวไม่มีหน้าที่ แสดงว่าตัวมีหน้าที่ ตัวไม่มีสิทธิ์ แสดงว่าตัวมีสิทธิ์ อย่างที่ภาษาสมัยนี้เขาเรียกว่า "เบ่ง" คนเบ่งนั้นถ้าว่าอย่างข้าพเจ้าว่า ก็เป็นประเภทคนตั้งเอง ยุ่งหรือไม่ยุ่งท่านดูเอาเองก็แล้วกัน บางทีขึ้นไป "ตั้งเอง" บนรถเมล์ ก็เกิดยุ่งขึ้นในรถ บางทีเข้าไปตั้งเองในโรงหนัง ก็ยุ่งขึ้นในโรงหนัง *ในสภา ในวัด ในซอก และในทุกหนทุกแห่ง ถ้ามีคน "ตั้งเอง" แล้วยุ่งจนได้* บางที "ตั้งเอง" กับ "ตั้งเอง"

ไปเจอกันเข้า ถึงกับต้องหามส่งโรงพยาบาลก็มี นี่ว่าข้างคน "ดังเอง" ทำให้ยุ่ง ทีนี้ฝ่ายคน "ตีไม่ดัง" เรื่องยุ่งไม่เท่าไร แต่กลายเป็นเรื่องยาก ทำอะไรทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ไว้วางใจไม่ได้ว่าจะได้ผล ที่ยากนั้นยากเพราะไม่ทำ ตามที่ตนควรจะทำ

ว่าเรื่อง "สมานัตตตา" และเตลิดมาถึงเรื่องปี่เรื่องกลอง ความประสงค์อยากจะพูดนิดเดียวว่า วิธีวางตัวนั้น ให้เอาอย่างกลองดี อย่าถือเยี่ยงกลองจัญไร

รวมความว่า ผู้ที่มุ่งหวังก้าวหน้าจะต้องสร้างบุคคลิกลักษณะขึ้นในตัวอย่างหนึ่งคือสมานัตตตา วางตัวสมกับที่ตัวเป็น และในการวางตัวสมกับที่ตัวเป็นนั้น ที่จะลืมเสียไม่ได้เลย ก็คือทุกคนจะต้องวางตัวให้สมกับที่ตัวเป็นคนเข้าไว้ก่อนเสมอ

ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๔๘๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
ถนนพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา
พ.ศ. ๒๔๙๙